

31

Şubat 2011

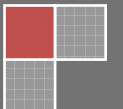
İKV DEĞERLENDİRME NOTU

15'inci Yılında Türkiye-AB Gümrük Birliği
ve Yaşanan Temel Sorunlar

Feridun KARAKEÇELİ

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

www.ikv.org.tr

15'İNCİ YILINDA TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ VE YAŞANAN TEMEL SORUNLAR

Türkiye ile AB (eski Avrupa Ekonomik Topluluğu-AET) arasında bir ortaklık kuran 1963 tarihli Ankara Anlaşması'nda üyelik öncesi "son dönem" olarak öngörülen Türkiye-AB Gümrük Birliği, 2011'de 15. yılına girmiş bulunmaktadır. Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin önemi ve özgünlüğü, AB'nin ilk kez kendisine üye olmayan bir ülkeyle çok yakın ekonomik ve siyasi ilişkiler oluşturması anlamına gelen gümrük birliği uygulamasını başlatmış olmasında yatmaktadır.

Türkiye-AB Ortaklık Anlaşması esasen "üyelik/katılım öncesi ortaklık"¹ olarak nitelendirilebilir ve bilindiği üzere üç aşamayı kapsamaktadır: (a) hazırlık dönemi; (b) geçiş dönemi; (c) son dönem. Gümrük birliğini kapsayan katılım öncesi son dönem, Anlaşma'nın 5. maddesinde: "son dönem Gümrük Birliği'ne dayanır ve sözleşmeciler tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir" şeklinde tanımlanmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan ve Türkiye-AB ortaklık ilişkisine dair ilk değerlendirmelerinin yer aldığı Raporla göre, esasında bir katılım öncesi araç olarak kullanılan Roma Antlaşması'nın (eski) 238. maddesi çerçevesinde Türkiye ile yapılan ortaklık anlaşması "Topluluğun başka ülkelerle imzaladığı ortaklık anlaşmalarından tamamen farklı bir içerik ve formülasyona sahiptir ve Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi de sözleşmeciler tarafların Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını inceleyeceklerini öngörmektedir".² Nitekim Ankara Anlaşması'nın ve Roma Antlaşması'nın Dibaceleri ve temel ilkeleri karşılaştırıldığında, tarafların iradesinin Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olduğu anlaşılakta ve ancak üyelikle birlikte geçerli olabilecek kavram ve

Türkiye ile AB (eski Avrupa Ekonomik Topluluğu-AET) arasında bir ortaklık kuran 1963 tarihli Ankara Anlaşması'nda üyelik öncesi "son dönem" olarak öngörülen Türkiye-AB Gümrük Birliği, 2011'de 15. yılına girmiş bulunmaktadır. Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin önemi ve özgünlüğü, AB'nin ilk kez kendisine üye olmayan bir ülkeyle çok yakın ekonomik ve siyasi ilişkiler oluşturması anlamına gelen gümrük birliği uygulamasını başlatmış olmasında yatmaktadır.

¹H. Kabaalioglu, revised version (2007) of "The Turkish Model of Association: Customs Union Before Accession" published in, P. Demaret, J.F. Bellis and G.G. Jimenez (eds.), Regionalism and Multilateralism after the Uruguay Round: Convergence, Divergence and Interaction, European Interuniversity Press, 1997.

² Turkey-EEC Relations, 1963-1977, 1977,3.

ifadeler dışında her iki Anlaşmanın amacının ve kurgusunun paralel olduğu görülmektedir.

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nde yaşanan bazı önemli sorunları irdelemeye geçmeden önce burada belirtmek gerekir ki, 1999 yılındaki AB Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylık statüsünün teyit ve kabul edilmesiyle birlikte, Türkiye-AB ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlaması için gerekli şartların ve yapılacak çalışmaların belirlendiği 2001 yılında hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nin ardından, 12-13 Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirilen AB Kopenhag Zirvesi'nde "Kopenhag Kriterleri"nin yerine getirmesi halinde Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlanacağı açıklanmıştır. Avrupa Komisyonu 6 Ekim 2004 tarihinde açıkladığı İlerleme Raporu'nda ise, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunmuştur. Bu öneri doğrultusunda, 16-17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Zirve'de AB üye ülke devlet ve hükümet başkanları, üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005'te başlaması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Böylece Türkiye-AB ilişkileri bir yanda, 1963 tarihli Ankara Anlaşması, Katma Protokol, Tamamlayıcı Protokoller ve Ortaklık Konseyi'nin almış olduğu çeşitli kararlardan oluşan ortaklık ilişkisi, diğer yanda tam üyelik müzakere süreci olmak üzere iki kulvara ayrılmıştır. Ancak bugün gelinen noktada, 35 müzakere başlığından ancak 13 tanesi müzakerelere açılabilmiş; bunlardan sadece bir tanesi ("Bilim ve Araştırma") geçici olarak kapatılmıştır. Diğer taraftan aralarında "Gümrük Birliği"nin de bulunduğu 8 başlık Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de dâhil tüm üye ülkelere teşmil etmesini öngören "Ek Protokol"ü tam olarak uygulamadığı gerekçesiyle askıya alınmıştır. Ayrıca Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin veto ettiği 6 başlık ve Fransa'nın, müzakerelere açılması için AB Konseyi'ne gelmesi halinde veto edeceğini bildirdiği 5 başlık daha müzakerelere açılmamaktadır. Öte yandan Türkiye-AB ortaklık ilişkisi de halen yürürlüktedir. Ancak, bir yandan üyelik müzakerelerinin başlamasıyla bir bakıma *de facto* etkisizleştirilmesi/ikinci plana atılması, diğer yandan ortaklık ilişkisinin karar organı olan Ortaklık Konseyi'nin, ortaklığın işleyişindeki somut sorunların çözümüne yönelik kararlar alamaması (kararlar oybirliğiyle alınabilmektedir) ortaklık ilişkisini bir anlamda kadük hale getirmiştir.

Bugün Türkiye-AB ilişkileri her iki düzlemde de ağır ve sıkıntılı bir seyir izlemektedir. Türkiye'nin karar alma mekanizmalarında yer almaması nedeniyle ortaklığın Türkiye aleyhine tek taraflı bir ilişkiye dönüşmesi, Türkiye-AB ilişkilerindeki ivme kaybı ve bazı AB ülkeleri nezdinde Türkiye'nin üyeliğine karşı alınan olumsuz tavır, 15. yılına giren Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin de birçok çevrede sorgulanmasına yol açmıştır. Zira Türkiye'nin ilk ve tek örnek olarak, üye olmadan AB ile Gümrük Birliği'ne girmesinde, Gümrük Birliği içinde Türkiye'nin 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi'nin Gümrük Birliği Kararında yer alan yükümlülüklerini hızla yerine getirerek makul bir süre sonra (örneğin 7-8 yıl), tarafların karşılıklı mutabakatıyla belirlenecek ve belki bazı alanlarda (tarım, işçilerin serbest dolaşımı gibi) nispeten uzun süreli deregasyonları da içerek

şekilde AB'ye tam üye olacağı veya en azından bir üyelik tarihinin verileceği yönündeki beklentisi etkili olmuştur. Ancak bugün gelinen noktada Türkiye-AB Gümrük Birliği, bir yandan üyelik perspektifinin yokluğu, diğer yandan esasen ortaklık hukukunda var olan, ancak işletilemeyen ortak karar alma ve ihtilafların çözümü mekanizmalarının devre dışı kalması nedeniyle, Türkiye için giderek daha fazla önem kazanan çeşitli sorunların çözülemediği, anlaşmaya-karşılıklılığa-dayalı olmaktan ziyade, tek taraflı olarak AB'nin tercihleri ve girişimi altında yürütülen bir ilişki halini almış bulunmaktadır.

Aşağıda Türkiye-AB Gümrük Birliği'nde bugün karşı karşıya kalınan, esasen gümrük birliğinin mantığına aykırı düşen bazı uygulamalar ve bunlardan kaynaklanan sorunlar ele alınmaktadır.

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nde Yaşanan Temel Sorunlar

Esasında Türkiye-AB Gümrük Birliği temel olarak malların serbest dolaşımını tam olarak sağlamayı hedeflemekle birlikte, Ankara Anlaşması'nın nihai hedef olarak tam üyelik öngörüsü nedeniyle, gerek Ankara Anlaşması, gerek geçiş dönemini düzenleyen 1970 tarihli Katma Protokol, diğer üç temel özgürlük olan hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin hükümler de içermektedir. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı da taraflarca gümrük birliğinin olabilecek en geniş manada anlaşıldığını göstermekte ve doğrudan ya da dolaylı malların serbest dolaşımını etkileyecek her türlü politika ve hukuk alanında uyumu öngörmektedir.³ Dolayısıyla Türkiye-AB Gümrük Birliği, kendi içinde bir amaç değil, taraflar arasında gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve bunlara eş etkili önlemlerin kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin uygulandığı dar anlamda gümrük birliği anlayışının ötesinde, Ankara Anlaşması ile öngörülen amaçların gerçekleştirilmesi için aşılması gereken bir aşama olarak görülmelidir. Ankara Anlaşması'nı kaleme alanlar da, ticaretin serbestleşmesinin zorlu ve maliyetli düzenlemeler ve uyarlamalar yapılmasını gerektirebileceği gerçeğinden hareketle, bunların olumsuz etkilerini azaltmak için, işçilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamaya yönelik hükümlerle birlikte, mali yardımlar öngörmüşlerdir⁴

³ Bunlar arasında Ortak Ticaret Politikasına ve Rekabet Politikasına uyum; ayrımcı nitelikte vergilendirmenin önlenmesi; fikri mülkiyet haklarına AB'dekine eş düzeyde korunma sağlanması; kamu alımları alanında uyumlaştırmanın sağlanması için görüşmelerin yapılması sayılabilir.

⁴ Mali ilişkiler 1963 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşmasına Ek Mali Protokol ile başlamıştır. Toplamda 4 mali protokol imzalanmıştır. I. mali protokol ile sağlanan 170 milyon ECU'nun tamamı kullanılmıştır. II. mali protokol 23 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol ile imzalanmış ve protokol ile öngörülen toplam 220 milyon ECU tutarındaki kredinin tamamı kullanılmıştır. III. mali protokol 12 Mayıs 1977 yılında imzalanmış ve orada öngörülen toplam 310 milyon ECU'lük kredinin tamamı kullanılmıştır. 30 Haziran 1980 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında kararlaştırılan ve sonra taraflarca parafe edilen 600 milyon ECU tutarındaki IV. Mali protokol ise Yunanistan'ın vetosu nedeniyle dondurulmuş ve kullanılamamıştır.

Danışma ve İhtilafların Çözümü Mekanizmasının İşlevsizliği

Yukarıda yer verildiği üzere 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye, sadece AB ile Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmemekte, Üye Devlet tarafından uygulanan bazı ortak politikaları da uygulamaya koymaktadır. Bu durum aslında bir anlamda AB'ye üye olmanın getirdiği avantaj ve faydalardan yararlanmadan, özellikle karar alma sürecinde yer almadan, bir üye ülkenin tüm yükümlülük ve sorumluluklarının üstlenilmesi anlamına gelmektedir. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda Gümrük Birliği'nin iyi işleyebilmesi için gerekli olan danışma ve sorunların çözümü için kapsamlı hükümlere yer verilmiştir. Gerçekten Ortaklık Konseyi Kararı yedi maddeden oluşan uzun bir "danışma ve karar alma usulleri" başlığı içermektedir (md. 54-60). Danışma ve karar alma usulleri "Gümrük Birliği'nin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlarda" uygulanacaktır. Gümrük Birliği'nin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlar ise ticaret politikası ve üçüncü ülkelerle akdedilen ve sanayi mallarını ilgilendiren ticari boyutlu anlaşmalar, sanayi malları ticaretindeki teknik engellerin kaldırılması ile ilgili mevzuat, rekabet ve fikri ve sınai mülkiyet mevzuatı ile gümrük mevzuatı olarak belirlenmiştir (md. 54/2). Avrupa Komisyonu Gümrük Birliği'nin işleyişiyle doğrudan ilgili bir alanda yeni bir mevzuat hazırladığında ve Komisyon Üye Devletlere danıştığında, gayri resmi olarak Türk uzmanlara da danışır ve önerisini Konseye iletirken bir kopyasını da Türkiye'ye gönderir (md. 55/1 ve 2). Taraflar, Konseyin kararından önceki aşamada, taraflardan birisinin talebi üzerine, Gümrük Birliği Ortak Komitesi⁵ bünyesinde danışmalarda bulunurlar (md. 55/3). Taraflar süreç sonunda Gümrük Birliği'nin düzgün işlemesi bakımından en uygun kararın çıkmasını kolaylaştırmak için bilgilendirme ve danışma aşamasında **iyi niyet çerçevesinde** işbirliği yaparlar (md. 55/4). Ancak bu danışma mekanizması, aşağıda incelendiği üzere Türkiye açısından büyük önem taşıyan AB'nin ortak ticaret politikası oluşumuna, özellikle üçüncü ülkelerle yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) müzakerelerine Türkiye'nin katılımı açısından düzgün işlemekten uzaktır.

Bu danışma mekanizmasının yeterince hızlı ve etkin işleyememesi ihtimaline karşılık da Kararın 58/2. maddesinde belirli şartlar dâhilinde taraflara acil koruma önlemi alma hakkı tanınmıştır⁶.

İhtilafların çözümüyle ilgili olarak ise, Türkiye ile AB arasında Ortaklık Anlaşması'nın yorumu veya uygulanmasıyla⁷ ilgili bir ihtilaf çıktığında, tarafların ihtilafın çözümü için

⁵ 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 52. maddesiyle, taraflar arasındaki bilgi alış-verişini yürütmek; ortaklık ilişkisinin karar organı olan Ortaklık Konseyine tavsiyelerde bulunmak ve gümrük birliğinin düzgün işlemesini sağlamaya yönelik görüşler bildirmek amacıyla Gümrük Birliği Ortak Komitesi kurulmuştur.

⁶1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 58/2. maddesine göre: "Gümrük birliğinin işleyişini doğrudan ilgilendiren bir alanda Topluluk ve Türk mevzuatı veya bu mevzuatın uygulanması esnasında ortaya çıkan farklılıkların, ticaret sapması oluşturması, malların serbest dolaşımını engellemesi veya engelleme tehdidi oluşturması ve etkilenen tarafın acil önlemi gerekli görmesi durumunda, söz konusu taraf gerekli koruma önlemlerini alarak, Gümrük Birliği Ortak Komitesini bundan haberdar eder. Komite bu önlemleri değiştirmeye veya kaldırmaya karar verebilir."

⁷ Burada belirtmek gerekir ki, Ortaklık Anlaşması kavramı, Anlaşmanın ayrılmaz parçası olan Katma Protokol hükümlerini ve Ortaklık Konseyi kararlarını da kapsamaktadır. Nitekim AB Adalet Divanı "**Sevince**" davasında,

Ortaklık Konseyi'ne başvurabilecekleri öngörülmüştür (Ankara Anlaşması md. 25). Ortaklık Konseyi ihtilafı, taraflar üzerinde bağlayıcılığı olan bir kararla çözebilir. Ortaklık Konseyi ihtilafı çözemese (kararlar ittifakla alındığından, özellikle bu ittifakın sağlanamadığı hallerde), anlaşmazlığı AB Adalet Divanı'na veya mevcut herhangi bir yargı merciine götürmeyi kararlaştırabilir (md. 25/2). Ancak doğaldır ki, bunun için de tarafların ittifakı gerekir. Dolayısıyla taraflardan birisinin konuyu AB Adalet Divanı veya bir başka yargı merciine götürmeyi reddetmesi halinde, anlaşmazlık çözümsüz kalacaktır. Bu da genel olarak ortaklık ilişkisinin, özelde ise Gümrük Birliği'nin bir anlamda kurumsal zafiyetini ortaya koymaktadır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında çok sınırlı bir alanda ihtilafların çözümü için özel bir tahkim usulü öngörülmüştür⁸. Ancak bugüne kadar bu usul uygulamaya konulmamıştır.

Serbest Ticaret Anlaşmaları

Bilindiği üzere Türkiye üye olmadığı için, AB'nin ortak dış ticaret politikasını yürütmekle görevli 133 no.lu Komiteye katılamamaktadır. Bu da, AB'nin en büyük ticaret ortaklarından ve dünyanın en büyük 16. ekonomisine sahip olan Türkiye'nin dış ticaret politikasının, ortaya çıkacak sonuçları kendisinin hiçbir şekilde etkileyemediği biçimde Brüksel tarafından belirlenmesi gibi çelişkili ve sürdürülebilirliği çok tartışmalı bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca AB'nin STA müzakereleri sırasında gözden kaçırılmaması gereken bir husus da, bu tür anlaşmaların sonuçlarını sadece 27 AB üyesi ülkede değil, Türkiye'nin de dâhil olduğu 28 ülkeden oluşan "AB Gümrük Alanı"nda göstereceği gerçektir⁹.

AB'nin bugüne kadar STA müzakerelerindeki Türkiye ile ilgili tutumu, düzenleyici etki analizleri gibi çalışmaları yapıp, kendisi açısından hassas sektörleri belirleyip, ortak bir tutum aldıktan sonra Türkiye'nin de benzer nitelikte bir anlaşmayı ilgili ülkeyle yapmasını istemek şeklindedir. Yukarıda açıklanan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında öngörülen Türkiye-AB arasındaki danışma ve karar alma usulleri de uygulanmadığından Türkiye bu süreç içinde hiçbir şekilde yer almamaktadır. Halihazırda, AB'nin STA müzakerelerinde Türkiye ile ilgili olarak yaptığı girişim, STA taslak metnine, "...ülkesi AB ile gümrük birliği ilişkisi olan Türkiye ile, GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) Anlaşmasının 24. maddesi uyarınca serbest ticaret alanı oluşturacak karşılıklı avantaj sağlayan bir anlaşma imzalamak üzere müzakerelere başlamalıdır. Bu müzakereler, anılan anlaşmanın **AB ile müzakereler tamamlandıktan ve anlaşma yürürlüğe girdikten sonra** bir an önce tamamlanabilmesi ve yürürlüğe girmesini teminen en kısa zamanda başlamalıdır" şeklinde bir Türkiye hükmü'ne (Turkey

---

"Ortaklık Anlaşması hükümleri için geçerli olan şartları taşımaları halinde, Ortaklık Konseyi kararları(nın) da Toplulukta doğrudan etkiye sahip..." olduklarına karar vermiştir (Sevince v. Staatssecretaris von Justitie, Case c. 192/89, CMLR No. 57, 1992.

⁸ Kararın 61. maddesine göre taraflar, gümrük birliğinin işleyişi ile doğrudan ilgili alanlardaki mevzuat farklılıklarının, malların serbest dolaşımına zarar vermesi veya ticaret sapmasına yol açması halinde alınan önlemlerin veya Katma Protokolün 60. maddesi çerçevesinde alınan korunma önlemlerinin ya da bu önlemlere karşı alınan dengeleyici önlemlerin kapsam ve süresine karşı tahkime gidebilirler.

⁹ Kabaalioğlu, agm., s. 28

clause) yer vermekten ibarettir. Bu tür bir hüküm, STA müzakere edilen ülke için hukuken bağlayıcı olmadığı gibi, Türkiye ile müzakerelere, AB ile yaptığı STA'nın yürürlüğe girmesinden sonra başlamasını öngörmektedir¹⁰. Dolayısıyla AB ile STA imzalayıp, ticari avantajları elde ettikten ve Türkiye-AB Gümrük Birliği nedeniyle Türkiye pazarına da gümrüksüz giriş imkânını sağladıktan sonra, ilgili ülkelerin Türkiye ile de STA imzalaması için herhangi bir motivasyonu kalmamaktadır. Bunun da Türkiye'nin sanayisini ve ticari çıkarlarını ciddi anlamda olumsuz etkileyebileceği açıktır. Belki ekonomik olarak nispeten küçük ve/veya AB pazarında Türkiye ile az sayıda ve hacimde rekabet halinde ürünler üreten ülkelerle AB'nin yaptığı STA'nın, Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri ihmal edilebilir bir düzeyde olabilir. Ancak halen müzakereleri devam eden veya müzakerelerin başlaması için girişimde bulunulan ülkelerden¹¹bazıları, örneğin Güney Kore, Hindistan ve hatta Ukrayna ya da ASEAN, MERCOSUR gibi ülke grupları söz konusu olduğunda, konu Türkiye için kritik önem kazanmaktadır. Örneğin, AB'nin Güney Kore, Hindistan ve Ukrayna ile imzalayacağı serbest ticaret anlaşmalarının¹² Türkiye'nin ihracatında önemli bir payı ve göreceli rekabet üstünlüğünün olduğu tekstil ve otomotiv sektörlerine ciddi darbe vuracağı çeşitli platform ve çalışmalarda dile getirilmektedir.¹³

AB'nin üçüncü ülkelerle yürüttüğü müzakerelerde Türkiye'ye karşı takındığı bu tutumun Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişiyle bağdaşmadığı açıktır. Bu sorunun giderilmesi için getirilebilecek en ideal çözüm, AB ile Türkiye'nin ilgili üçüncü ülkeyle STA müzakerelerini ayrı ayrı, fakat paralel yürüterek (burada 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında öngörülen danışma usulü kullanılabilir) eşzamanlı olarak tamamlamalarının ve aynı tarihte yürürlüğe girmelerinin sağlanmasıdır. AB'nin STA metnine koyduğu "Türkiye hükmünü", AB ile STA yürürlüğe girdikten en geç belirli bir süre sonra (90 gün gibi) Türkiye ile de müzakerelere başlanması gerektiği şeklinde süre kaydı getirerek kuvvetlendirmesi, bu sorunun aşılmasını sağlayabilir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, STA müzakerelerine ilişkin mevcut durumun düzeltilmesi yönünde ilerleme sağlanamazsa, Türkiye muhtemel trafik sapmasının yaratacağı olumsuzlukları önlemek amacıyla, AB'nin STA imzaladığı ülkeler menşeli hassas ürünlerin AB'den yapılacak ithalatında telafi edici vergi uygulamasına

¹⁰ 22. Dönem Gümrük Birliği Ortak Komitesi Toplantı Tutanağı.

¹¹ Türkiye'nin bugüne kadar STA imzaladığı ülkeler: EFTA ülkeleri, İsrail, Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır ve Arnavutluk; STA'ları müzakere aşamasında olan ülkeler: Faroe Adaları, Lübnan, Ürdün, Körfez İşbirliği, Şili, Karadağ, Ukrayna, Güney Kore; STA için girişimde bulunulan ülkeler: Meksika, Hindistan, Güney Afrika, Cezayir, Sırbistan, Kosova, ASEAN, MERCOSUR, Afrika-Karayip-Pasifik ülkeleri.

¹² AB-Güney Kore serbest ticaret anlaşması 6 Ekim 2010 tarihinde imzalanmıştır.

¹³ TÜSİAD, "Gümrük Birliği Çerçevesinde AB'nin Üçüncü Ülkelerle Yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmalarının Avrupa ve Türk İş Dünyasına Etkileri", Yayın No. T/2008-06-467, Haziran 2008; İstanbul Ticaret Odası, "AB ve Diğer Uluslar arası Birlikler ile İlişkilerde Türkiye'nin Seçenekleri", Yayın No. 2008-13, 2008; "AB-Güney Kore Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye'deki Etkisi", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı 156, Kasım 2010.

gidebilecektir. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 16/3¹⁴ve 58/2. maddelerinin buna imkân tanıdığı kanaatindeyiz.

Vize Sorunu

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nde yaşanan sorunların belki de en önemlisi AB'nin, başta özellikle işadamları olmak üzere Türk vatandaşlarına uyguladığı zorunlu vizedir. Türkiye ile AB arasında malların serbest dolaşımında olduğu, Gümrük Birliği içinde mallarını tanıtmak için fuarlara gitmek, ihalelere katılmak, muhataplarıyla görüşme yapmak ya da anlaşma imzalamak isteyen işadamlarından vize istenmesi haksız bir uygulama olduğu kadar, Gümrük Birliği'nin mantığıyla da uyuşmamaktadır. Üstelik üye ülkelerin, AB'nin üyelik müzakeresi içinde olmadığı, hatta bir ortaklık ilişkisi de kurmadığı ülke vatandaşlarına çok daha gevşek bir vize politikası uyguladığı da bilinmektedir. AB üyesi ülkelerin Türk vatandaşlarına uyguladığı bu ayrımcı uygulama kendisini, istenen aşırı yüksek vize ücretinden (aracı kurumlara veya başvuru merkezlerine, sağlık ve seyahat sigortalarına verilen ücretler dâhil olmak üzere), talep edilen belgelerin çokluğuna (banka hesapları, kredi kartı bilgileri, tapular, araç ruhsatları, ticaret odası kayıtları, hatta AB üyesi ülkedeki bir işadamından davet mektubu gibi) kadar çeşitli şekillerde göstermektedir¹⁵.

Gümrük Birliği içinde olup, bir ortaklık ilişkisi yürütmekte olan ve 2005 yılından bu yana da üyelik müzakereleri devam eden Türkiye'nin vatandaşlarına karşı AB üyesi ülkelerin vize uygulaması, gayri adil olmanın yanında bazı yönleriyle Türkiye-AB ortaklık hukukuna da aykırıdır. AB üye ülkelerinin vize uygulamasının hukuka aykırılığı değerlendirilirken öncelikle, Türk vatandaşlarının ortaklık hukukunu oluşturan anlaşma ve kararlara dayanarak hak talep edip edemeyeceklerinin, bir başka deyişle bunların "*doğrudan etkiye*" sahip olup olmadıklarının incelenmesi gerekmektedir.

Konu Adalet Divanının önüne, Kurucu Antlaşmanın (eski) 234. Maddesinde düzenlenen (Lizbon Antlaşması md. 267) "*Ön Karar*" (*Preliminary Ruling*) yoluyla ilk kez *Demirel*

¹⁴ 1/95 sayılı Kararın 16/3. maddesine göre: "Türkiye'nin (16. maddenin) 1. paragrafta atıfta bulunulan dönem içinde (Kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl), menşe veya ihraç ülkesine bağlı olarak Topluluk tarafından tercihli rejim kapsamında ithal edilen ve serbest dolaşıma giren mallar, Türkiye'ye ithal edilirken, aşağıdaki hallerde telafi edici vergiye tabi tutulur:

- Türkiye'nin aynı tercihli tarifeyi tanımadığı ülkelerden ithal edilmişlerse; ve
- Bu ülkelerden ithal edildikleri belirlenebiliyorsa; ve
- Türkiye'de ödenmesi gereken gümrük vergisi, Toplulukta uygulanan vergiden en az yüzde 5 fazla ise; ve
- Bu mallarla ilgili önemli bir trafik sapması gözlenmişse.

Kararın 16/3. maddesinde, 16. maddenin 1. paragrafına atıf yapılması nedeniyle bu önlemlerin sadece Kararın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl için uygulanabileceği dolayısıyla geçici nitelikte olduğu iddia edilebilir. Ancak burada muhtemel koruma önlemleri, danışma ve karar alma prosedüründen sonuç alınamaması halinde taraflara bu konuda acil önlem alma imkânı veren Kararın 58/2. maddesine dayanılarak alınacaktır (bkz. yuk. Dipnot 6). Bu çerçevede alınacak önlemlerin kapsam ve şartlarının neler olabileceği ise kanaatimizce 16/3. madde hükmü çerçevesinde belirlenecektir.

¹⁵ Vize başvuruları sırasında AB üyesi ülkeler bazında Türk vatandaşlarından istenen ücret ve dokümanlar ile vize başvurularının kabul-red oranlarını başvuru sahiplerinin mesleklerine göre gösteren ayrıntılı istatistiki bir çalışma için bkz. "*Vize Şikayet Hattı*" *Proje Raporu*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No.231, Mart 2010.

davasıyla gelmiştir¹⁶. Burada Adalet Divanı, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol hükümlerinin yorumlanması konusunda yetkili olduğuna karar vererek¹⁷, kişilerin “doğrudan etki” şartlarını yerine getiren Ankara Anlaşması’nın ve Katma Protokol’ün hükümlerine dayanabileceklerini zımnen ortaya koymuştur. *Demirel* kararını takip eden *Sevince* davasında¹⁸ Divan, *eğer hükümleri açık, kesin ve koşulsuz ise ve uygulanması için herhangi bir başka düzenleme yapılmasını gerektirmiyorsa, kişilerin üye ülke mahkemeleri nezdinde Ortaklık Konseyi Kararlarına da dayanabileceklerine karar vermiştir.*

Ortaklık hukukunun çeşitli hükümlerinin doğrudan etkisi konusunda zaman içerisinde verdiği kararların ardından Adalet Divanı, 2009 yılında verdiği *Soysal* kararı¹⁹ ile Türk vatandaşlarına vize uygulamasının hukukiliğini tartışma imkânı bulmuştur. *Soysal* kararı Almanya’nın 1980 yılında Türk vatandaşlarına vize uygulamaya başlaması bağlamında, Katma Protokolün 41/1. Maddesinde yer alan iş kurma hakkı ile hizmetlerin serbest sunumuna ilişkin “standstill” (mevcut durumun kötüleştirilmemesi) hükmünün kapsamının belirlenmesine yönelik olarak verilmiş bir karardır. 41/1. Maddeye göre: *Akit taraflar, aralarında iş kurma hakkı ve hizmetlerin serbest sunumuna yeni kısıtlamalar koymaktan sakınırlar.* Divanın daha önceki kararlarıyla yerleşik içtihadı haline geldiği üzere, 41/1. maddede yer alan “standstill” hükmü doğrudan etkiye sahiptir ve kişiler bundan kaynaklanan haklarının uygulanması konusunda bu hükme dayanabilirler.²⁰ Divan ayrıca yine daha önceki kararlarında, bir AB üyesi ülke, bir Türk vatandaşının o ülkede iş kurma hakkını kullanmasını ve bunun doğal sonucu olarak ikamet etmesini, Katma Protokolün o ülke bakımından yürürlüğe girdiği tarihte kabul ettiğinden, Katma Protokolün 41/1. maddesinin, *amacı veya etkisi itibarıyla* daha katı koşullara bağlayan yeni önlemler almasını (sınırlama getirmesini) yasakladığını hükme bağlamıştır.

Soysal davasında davacılar uluslararası mal taşımacılığı hizmeti sunan TIR şoförleri olarak, Katma Protokol’ün Almanya bakımından yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1973 tarihinde²¹ böyle bir şart bulunmadığından Almanya’ya vizesiz girme hakları olduğunu iddia etmişlerdir. Almanya Türk vatandaşlarına 1980 yılından itibaren vize uygulamaya başladığından, Alman mahkemesi Divan’a, Almanya’nın uygulamaya koyduğu vizenin Katma Protokol’ün 41/1. maddesi anlamında yeni bir sınırlama olup olmadığını sormuştur. Divan, Almanya’nın 1 Ocak 1973 tarihinde Türk vatandaşlarına vize uygulamadığını, vizenin 1 Temmuz 1980 tarihinde getirildiğini tespit ettikten sonra, *vize şartı konulmasının, özellikle vize alınması ek ve tekrar eden idari ve mali külfetler getirdiğinden Ankara Anlaşması ile Türk vatandaşlarına tanınan ekonomik özgürlüklerin*

¹⁶ Meryem Demirel v. Stadt Schwabisch Gmünd, Case 12/86, (1987), ECR 3719.

¹⁷ Case 12/86, parag. 23.

¹⁸ S. Z. Sevince v. Staatsecretaris van Justitie, Case C-192/89, (1990) ECR I-3461.

¹⁹ Mehmet Soysal, İbrahim Savatlı v. Bundesrepublik Deutschland, Case C-228/06, 19.02.2009.

²⁰ The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savaş, C-37/98, (2000) ECR I-2927, parag. 46–48; Eran Abatay and Others and Nadi Şahin v. Bundesanstalt für Arbeit, C-317/01, (2003) ECR I-1230, parag. 58–59; Tüm and Darı v. Secretary of State for the Home Department, Case C-16/05, (2007), parag. 46.

²¹ Kurucu ülkeler bakımından (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) Katma Protokolün yürürlüğe girdiği tarih 1 Ocak 1973, diğer üye ülkeler bakımından ise her biri için AB üyesi oldukları tarihtir.

kullanılmasını daha da zorlaştırdığına ve vize şartının 41/1. maddeye göre “yeni bir sınırlama” olduğundan dolayı “standstill” hükmünü ihlal ettiği sonucuna varmıştır.²² Yine Divana göre varılan bu sonuç, Almanya’nın o tarihte vizeye ilişkin mevzuatının ikincil (secondary) Topluluk mevzuatı olan 539/2001 sayılı Konsey Tüzüğü’nün²³ uygulanması için gerekli olduğu yolundaki iddiayla da geçersiz kılınamaz. Bu çerçevede Divan, uluslararası anlaşmaların ikincil Topluluk mevzuatı karşısında, yani Ankara Anlaşmasının 539/2001 sayılı Tüzüğe göre önceliği (üstünlüğü) olduğunu vurgulamıştır. Bu öncelik, ikincil mevzuat hükümlerinin mümkün olduğu ölçüde uluslar arası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerle uyum olarak yorumlanmasını zorunlu kılar²⁴.

Dolayısıyla Soysal kararı açıkça ortaya koymuştur ki, kendileri bakımından Katma Protokol’ün yürürlüğe girdiği tarihte (bu her bir üye ülke için AB’ye üye oldukları ve Katma Protokolü kendi hukuk sistemlerine aktardıkları tarihtir) vize uygulamayan AB üye ülkelerinin, bu ülkelerde iş kurmak veya hizmet sunmak isteyen Türk vatandaşlarına vize uygulamaları ya da daha önce vize uyguluyor olsalar dahi, vize alma şartlarını daha da ağırlaştırmaları hukuka aykırıdır²⁵.

Katma Protokol’ün 41/1. Maddesinin kapsamına giren Türk vatandaşlarının hukuki statüsü Soysal kararıyla birlikte bu şekilde belirlendikten sonra bu hakların AB çapında uygulanmasının sağlanması önem kazanmıştır. Bu çerçevede esasen “Anlaşmaların Bekçisi” (Guardian of the Treaties) sıfatıyla Avrupa Komisyonu’nun bu konuda inisiyatif alıp, hangi AB üye ülkelerinin Soysal kararındaki şartlar çerçevesinde Türk vatandaşlarına vize uygulamaması gerektiğini tespit edip, gerekli girişimlerde bulunması beklenmekteydi. Ancak Avrupa Komisyonu, Birlik içinde yapılan istişarelerden sonra, sadece kendisine bu konuda üye ülkelerden gelen bilgilerle yetinmiştir. Gerçekten Komisyon, Türk vatandaşlarının Üye Devlet mahkemelerinde açtıkları ve ön karar için Adalet Divanı’na gönderilen hemen bütün davalarda, davacı Türk vatandaşları yanında müdahil olarak katılmış ve lehte görüş bildirmiştir. Komisyon bunun da ötesine geçerek, daha önce Divanın vermiş olduğu kararlar çerçevesinde Ankara Anlaşması, Katma Protokol ve Ortaklık Konseyi kararlarının çeşitli hükümlerinin gereğini yerine getirmediği gerekçesiyle, 2007 yılında Hollanda’ya karşı Adalet Divanı’nda Kurucu Antlaşmanın (eski) 226. Maddesi (Lizbon Antlaşması md. 258) uyarınca “İhlal Davası” açmıştır²⁶.

²² Soysal kararı, parag. 51–57.

²³ OJ L 81, 21.03.2001, s. 1–7. Söz konusu Tüzük’te vatandaşlarının vize alması gereken ve gerekmeyen üçüncü ülkelerin listesine yer verilmektedir. Türkiye, vatandaşlarının vize alması gereken ülkelerin yer aldığı 1 no.lu Listedir.

²⁴ Soysal kararı, parag. 58.

²⁵ Burada belirtmek gerekir ki, vize uygulaması Ankara Anlaşmasının 9. Maddesine de aykırıdır ve her ne kadar bu maddenin yorumu henüz Adalet Divanının önüne gelmemiş olsa da kanaatimizce 9. Madde “doğrudan etkiye” sahiptir. Ankara Anlaşmasının 9. Maddesine göre: ‘Akit Taraflar, Anlaşmanın uygulanma alanında.....uyruklu dolayısıyla uygulanan her türlü ayırımın, Topluluğu kuran Antlaşmanın (eski) 7. maddesinde anılan ilke uyarınca yasak olduğunu kabul ederler.’

²⁶ Söz konusu davada Hollanda’nın, oturma izni alınması veya uzatılması için yapılan başvurularda Türk vatandaşlarından AB vatandaşlarına göre daha yüksek ücret almasının, Ankara Anlaşmasının 2/1 ve 9.

Soysal kararından sonra Komisyon, Üye Devletlerin kendisine iletildiği bilgilerden hareketle *Practical Handbook for Border Guards (Schengen Handbook)*'a (Sınır Muhafızları için Pratik El Kitabı) eklenmek üzere bir *Guidelines* (Kılavuz İlkeler) hazırlamıştır²⁷. Söz konusu belgeye göre, hizmet sunmak isteyen Türk vatandaşları sadece iki Schengen ülkesine (Almanya ve Danimarka) vizesiz giriş yapabileceklerdir. Diğer ülkelere geçiş için transit vize alınmış olması gerekmektedir. Hâlbuki yapılan çalışmalar daha fazla sayıda AB üyesi ülkenin *Soysal* kararı çerçevesinde Türk vatandaşlarından vize talep edememesi gerektiğini ortaya koymaktadır.²⁸ Ancak Mahkemenin bu kararına rağmen, Katma Protokol'ün kendileri bakımından yürürlüğe girdiği tarihte (1 Ocak 1973 veya her bir Üye Devlet için AB'ye üye oldukları tarih) Türk vatandaşlarına vize uygulamayan ülkelerden bazıları (Belçika, Fransa, İngiltere gibi) kararın gereğini yerine getirmek için hiçbir girişimde bulunmamış; Almanya ve Danimarka gibi bazı ülkeler ise hatalı olarak kararı sınırlı bir şekilde uygulama yoluna gitmişlerdir.²⁹ Dolayısıyla Divanın *Soysal* kararının gerekleri tam anlamıyla hiçbir AB üyesi tarafından henüz yerine getirilmiş değildir.

Sonuç olarak Adalet Divanı'nın kararlarına rağmen, başta Türk işadamları ve serbest meslek sahipleri olmak üzere AB üyesi ülkelerde iş kurmak veya hizmet sunmak isteyen Türk vatandaşlarına karşı vize uygulamasının sürdürülmesi, hukuka aykırı olmasının dışında, Gümrük Birliği, ortaklık ilişkisi ve üyelik müzakere süreciyle bağdaştırılamaz bir politikadır. Burada kanaatimizce en uygun çözüm, Türkiye'nin AB'nin 539/2001 sayılı Tüzüğü'nün, vatandaşlarından vize istenen ülkelerin yer aldığı ek 1 no. lu listesinden çıkarılması ve Adalet Divanı'nın kararları doğrultusunda, hangi kişi gruplarının hangi şartlarda vizeden muaf tutulacağına Türkiye ile AB arasında yapılacak yeni bir düzenlemeyle (örneğin Ortaklık Konseyi Kararı olabilir) belirlenmesidir. Çözüm konusunda bir diğer yol da halen müzakereleri süren Türkiye ile yapılacak bir geri kabul anlaşması karşılığında vizenin kaldırılmasıdır. Ancak her iki çözüm için de AB'nin ve üye ülkelerin hukuka saygılı ve iyi niyetli bir tutum sergilemesi gerekmektedir.³⁰

---

maddelerine; Katma Protokolün 41/1. maddesine ve Ortaklık Konseyi'nin 1/80 sayılı Kararının 6/1, 10/1 ve 13. maddelerine aykırı olarak 'uyruğa dayalı ayrımcılık' teşkil ettiği iddia edilmiştir. Adalet Divanı da 29 Nisan 2010 tarihinde verdiği kararda Komisyonu haklı bularak, Hollanda'nın söz konusu maddeleri ihlal ettiğine hükmetmiştir (Case C-92/07).

²⁷ Commission Recommendation of 29.09.2009, C(2009) 7376 Final.

²⁸ K. Groenendijk, E. Guild; "Visa Policy of Member States and the EU Towards Turkish Nationals After Soysal", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No. 232. Mart 2010.

²⁹ Almanya elçilik ve konsolosluklarına gönderdiği Genelgede her ne kadar orada belirtilen vasıftaki kişilerin belirli bir süre vizesiz Almanya'ya seyahat edebilecekleri belirtilmiş olsa da, bu kişilerin durumlarını gösterir vize muafiyeti belgesi almalarını şart koşmuştur. Bu belgenin alınması da vize alınmasına benzer maddi ve manevi külfetler getirmektedir.

³⁰ 14 Aralık 2010 tarihinde gerçekleşen AB Genel İşler Konseyi Bildirisinde de yer aldığı üzere AB Konseyi, AB-Türkiye "geri kabul anlaşmasının" tamamlanması ve etkili bir şekilde uygulanması yönündeki istekliliğini sık sık ifade etmektedir. Ancak bu konu diğer birçok ülkeyle olduğu gibi "vize serbestisi" ile paralel yürüyen bir süreçtir ve geri kabul anlaşması imzalanmasının vize serbestisiyle birlikte yürütülmesi gerekir. AB'nin henüz müzakerelere dahi başlamayan Sırbistan, Bosna Hersek ve Arnavutluk gibi Batı Balkan ülkelerine karşı vize uygulamasını kaldırması buna karşılık Türkiye'nin Antlaşmalardan doğan haklarını dahi göz ardı etmesi ve "önce

Taşıma Kotaları

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nde yaşanan önemli sorunlardan son olarak değinmek istediğimiz, Türk karayolu taşımacılığına uygulanan kotalardır. AB tarafından kademeli olarak ve yetersiz ölçülerde Türk taşımacılığını verilen kotalar ve diğer yandan taşıma faaliyetini yürüten TIR ve kamyon şoförlerine uygulanan vize, Gümrük Birliği'ne aykırı olarak Türkiye ile AB arasındaki malların serbest dolaşımına ciddi engel oluşturmaktadır. Türk TIR ve kamyon şoförlerine vize uygulamasının hukuka aykırılığı *Soysal* kararıyla birlikte açıkça ortaya konmuştur.

Konunun gündeme geldiği Gümrük Birliği Ortak Komitesi gibi platformlarda, Avrupa Komisyonu sorunun malların serbest dolaşımı değil, hizmetlerin serbest dolaşımı kapsamında ele alınması gerektiğini ve bu konunun da Gümrük Birliği'ni düzenleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının kapsamı dışında kaldığını iddia etmektedir.³¹ Hâlbuki kara yoluyla mal taşımacılığı faaliyetinde esaslı unsur malların taşınması olup, hizmet yönü tali niteliktedir ve sürücülerin ya da taşımada kullanılan araçların nitelikleri gibi unsurlar hizmetlerin serbest dolaşımı alanının konusunu oluşturabilir.³² Avrupa Komisyonu'nun bu yaklaşımı, Adalet Divanı'nın malların serbest dolaşımına ilişkin vermiş olduğu kararlar karşısında da savunması güç bir tez olarak kalmaktadır. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 5 ve 6. Maddeleri uyarınca taraflar arasında ithalatta ve ihracatta uygulanan gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve bunlara eş etkili tedbirler yasaklanmıştır. Bu maddeler AB Kurucu Antlaşmasının (eski) 28 ve 29. Maddeleriyle aynıdır. Dolayısıyla Adalet Divanının bu maddelere ilişkin yapmış olduğu yorum, Türkiye-AB ilişkilerinde de yol gösterici olacaktır. Divan *Geddo* davasında³³ ithalatı, ihracatı veya malların transit geçişini tamamen ya da kısmen sınırlayacak nitelikteki her türlü önlemi *miktar kısıtlamasına eş etkili tedbir* olarak tanımlamıştır. Daha sonra gelen *Dassonville* davasında³⁴ da Divana göre, "Üye Devletlerin Topluluk içi ticareti doğrudan veya dolaylı, hâlihazırda ya da ihtimali olarak gelecekte engelleyebilecek nitelikteki her türlü ticari düzenlemesi de miktar kısıtlamasına eş etkili önlem oluşturmaktadır." Taşımacılık konusunu doğrudan ilgilendiren *SIOT* kararında³⁵ ise Divan, "*Gümrük Birliği Üye Devletler arasındaki malların serbest dolaşımını da mutlak surette kapsar. Bu serbesti her ne şekilde olursa olsun malların transit geçişini engelleme ya da engelleme tehdidi oluşması durumunda tam olarak gerçekleşmez... Gümrük birliği sıkı sıkıya malların serbest dolaşımının tam anlamı ile gerçekleşmesine bağlıdır... Ortak pazarın temeli olan bu serbesti aynı zamanda transit geçiş özgürlüğünü de kapsar. Bu*

---

geri kabul anlaşması imzalandı", "sonra vize serbestisi sağlanır" şeklindeki yaklaşımı, AB'nin samimiyeti konusunda haklı şüpheler uyandırmaktadır.

³¹ Gümrük Birliği Ortak Komitesinin 22 ve 23. Dönem Toplantı tutanakları.

³² Avrupa Komisyonunun bu iddiası örneğin Türkiye'nin Güney Kıbrıs bandıralı gemi ve uçaklara limanlarını açmaması nedeniyle üyelik müzakerelerinde AB'nin "malların serbest dolaşımı" başlığını bloke etmesiyle de çelişmektedir.

³³ Case 2/73, *Geddo v. Ente Nazionale Risi* (1973) ECR 865 (1974)

³⁴ Case 8/74, *Procureur du Roi v. Dassonville* (1974) ECR 837 (1974)

³⁵ Case 266/81, (16.03.1983) *Societa Italiana per l'Oleodotto Transalpino (SIOT) v. Ministero delle finanze...*, ECR 1983, s.731

durum ise, üye devletlerin toprakları üzerinden transit geçiş yapan mallara ne transit vergisi, ne de transit geçişe ilişkin herhangi bir ücret ya da zorluklar uygulanamayacağını ortaya koymaktadır.”

AB'nin Türk taşımacılığına uyguladığı kota bir yandan gümrük vergisine eş etkili tedbir, diğer yandan da miktar kısıtlamasına eş etkili tedbir olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2007 yılında İspanya, Fransa ve Portekiz'e yapılan taşımalar için İtalya'nın Türkiye'ye vermiş olduğu transit kota belgesi 6000 adetti. Bu kota şunu ifade etmektedir: İtalya'yı transit geçerek Fransa'ya, İspanya'ya veya Portekiz'e mal taşınmak istenmesi durumunda en fazla 6000 kez gidişe izin verilmektedir. Bu sayının tükenmesi durumunda ise Türk taşımacısı, karayolu güzergâhına yönelerek Almanya üzerinden Fransa'ya ve oradan diğer ülkelere geçmek zorunda kalacaktır³⁶. Bu durumun ise, kat edilen mesafeyi uzatması, bundan dolayı ödenmesi gereken yol ücretleri, akaryakıt maliyetleri vs. arttırması nedeniyle gümrük vergisine eş etkili önlem şeklinde ortaya çıktığı açıktır. Benzer şekilde, geçiş belgesi tükenen bir üye ülkenin ek geçiş belgesi vermemesi halinde, o ana kadar gerçekleşen miktarın üzerinde Türk mallarına geçiş izni verilmemiş olacağından bu durum da miktar kısıtlamasına eş etkili tedbir olarak ortaya çıkacaktır. Zira kotaların ticaret hacmindeki artışa paralel olarak arttırılmadığı da bilinmektedir. Örneğin 2002-2006 döneminde Türkiye'nin İtalya'ya ihracatı %184 artış göstermişken İtalya'nın Türkiye'ye tahsis ettiği kota %50 artmıştır. Benzer şekilde Türkiye'nin Yunanistan'a olan ihracatının bir önceki yıla göre %41 arttığı bir dönemde kota miktarında herhangi bir artış olmamıştır.³⁷ Her halükarda ortaya çıkan sonuç Türk taşımacılığının AB ile olan ticarete “tarife dışı engelle” karşı karşıya olduğudur.

³⁶ C. Baydarol, “Gümrük Birliği ve Türk Taşımacılığı”, Dış Ticarete Durum Dergisi, TURKTRADE, Ocak 2008, s.100.

³⁷ Kabaalioğlu, agm, s.28.